

20. YÜZYILIN İLK YARISINDA TARİHİ DEĞİŞTİREN LİDERLER VE PORTRELERİ

DENİZ BAYAV
Prof. Dr., Trakya Üniversitesi
Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü
denizbayav@trakya.edu.tr

ÖZ

Yirminci yüzyılın ilk yarısı tarihsel anlamda pek çok olayın yaşandığı; işgal, başkaldırı, bağımsızlık, mücadele gibi kavramları barındıran, çalkantılı bir dönem olmuştur. Başta I. Dünya ve II. Dünya Savaşı ve Rus Devrimi, Kurtuluş Savaşı gibi ülkelerin kaderlerini değiştiren pek çok olay yaşanmıştır. Bu dönemde faşizm, komünizm ve demokrasiyi kurmaya çalışan devletler bulunmaktaydı. Döneme hâkim olan liderler siyasetin ve savaşın gölgesinde sanatla da ilgileniyorlar ve ressamlarca pek çok kez resmediliyorlardı.

Portreyi, yüz ve ondaki ifade yoğunluğu olarak tanımlanabiliriz. Portre resimleri, bir dönem güç ve para sahibi kişilerin siparişleri ile gerçekleştiriliyordu. İktidar sahipleri tüm dönemlerde ve birbirinden uzak ülkelerde belki kendilerini ölümsüzleştirmek, belki bir güç gösterisi olarak ya da propaganda amacıyla portrelerini yaptırmışlardı. Mısır'da ahşap plakalara yapılan Fayyum mumya portreleri, portre denilince anılması gereken dönem eserleridir. Avrupa'da bir dönem kutsal kişilerle birlikte portrelerini yaptırmak popüler bir uygulama idi. 16. yy. da özellikle İngiltere ve Fransa'da minyatür portre uygulaması gelişti. Uzak yerlere giderken yanında taşınabilmesi yönüyle bu portreler kolaylık sağlıyordu. Rönesans dönemi, realist portre çalışmalarının başarılı örnekleri ile doludur. Rembrandt, Van Gogh ve Dürer gibi sanatçılar çok sayıda otoportre çalışan sanatçılardandır. 20. yy. a dek pek çok üslup ve anlayışta portre üretilmiştir. 20. yüzyılda; Frida Kahlo, Andy Warhol, Picasso, Modigliani, Lucien Freud gibi portrenin olanaklarını zorlayan ve geliştiren sanatçılar olmuştur. Siyasi portre geleneği ise insanlığın geçmişinden bu yana süregelmektedir. Ülkelerin kaderleri değişirken; toplumlara liderlik eden önderler toplumların hafızalarında önemli yer etmişlerdir. Baskıcı ya da özgürlükçü olsun tüm liderler sanatın başlıca konusu olmuş; portreleri yağlıboya resim, heykel, karakalem gibi pek çok teknikte ölümsüzleştirilmiştir.

Bu araştırma 20. yy.ın ilk yarısında önemli siyasi kişiliklerin, onları önemli kılan kısa özgeçmişleri ile ölümsüzleştirildikleri portre çalışmalarının derlenip değerlendirilmesinden oluşur. Siyasi portreleri incelemeyi amaçlayan bu çalışmada sanat ve siyasetin birlikteliği gösterilerek sanatın bir anlamda bir propaganda aracı olduğu sonucu ortaya çıkarılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Portre resmi, siyasi liderler, 20. yy.ın ilk yarısı, siyasi portreler.

LEADERS THAT CHANGED HISTORY IN THE FIRST HALF OF THE 20th CENTURY AND THEIR PORTRAITS

ABSTRACT

The first half of the twentieth century that many events became in historic sense had been a turbulent period; housing concepts such as occupation, rebellion, independence and struggle. There have been many events that have changed the fate of countries such as World War I, World War II, the Russian Revolution and the Turkish War of Independence.

In this period there were states trying to establish fascism, communism and democracy. Leaders in that time period were also interested in arts in the shadow of war and politics. They were portrayed many times by the painters.

We can describe portrait as face and expression density on it. Portrait paintings were actualized with orders from wealthy people. Potent, at all times and in distant countries, made themselves portrayed perhaps for immortality, perhaps as a force show or for propaganda. Fayum mummy portraits painted on wooden panels in Egypt are the period works which should be mentioned as portrait. It was a popular practice to have portraits with holy people in Europe for a while. In 16th century miniature portrait painting developed especially in England and in France. These portraits were facilitated by the fact that they could be transported. The Renaissance period is filled with successful examples of realist portraits. Artists such as Rembrandt, Van Gogh and Dürer painted self-portraits. Portraits had been portrayed in many styles and school until the 20th century. In the 20th century; there were artists who pushed and developed the possibilities of the portraits like Frida Kahlo, Andy Warhol, Picasso, Modigliani, Lucien Freud and more.

The tradition of political portrait has been ongoing since mankind's past. While the fate of the countries is changing; the leaders who lead the societies were important in the memory of the societies. All the leaders, whether repressive or libertarian, became the main theme of art; their portraits were immortalized in many techniques such as oil paintings, sculptures, charcoal.

This research consists of compilation and consideration of immortalized portraits of important political personalities and their short resumes in the first half of the 20th century. This paper, which aims to examine political portraits, will reveal the coexistence of art and politics and reveal the conclusion that art is a means of propaganda in a sense.

Key Words: Portrait painting, political leaders, first half of the 20th century, political portraits.

20. yy.ın ilk yarısında; Çin Devrimi, Meksika Devrimi, Ekim Devrimi, Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyetini kurması, İspanya İç Savaşı, Almanya'nın Polonya, Danimarka, Norveç, Hollanda, Fransa ve Sovyetler Birliği'ni işgali, Japonya'nın Pearl Harbour saldırısı, atom bombası saldırısı gibi pek çok olay gerçekleşmiştir. 1914-1918 yılları arasında gerçekleşen I. Dünya Savaşı sonunda, milliyetçilik akımlarının da etkisiyle Osmanlı ve Avsutyarya-Macaristan İmparatorluğu parçalanırken, Çarlık Rusyası yıkılmıştır. Türkiye, Polonya, Macaristan, Çekoslovakya, Letonya, Litvanya, Yugoslavya ve Ukrayna gibi ülkeler kurulmuştur. 1939-1945 yılları arasında gerçekleşen II. Dünya Savaşı Almanya'nın Polonya'yı işgaliyle başlamıştır ve savaşın sonunda Almanya ikiye bölünmüştür. Savaş sonrası süper güç haline gelen iki ülke ABD ve SSCB arasında soğuk savaş dönemi başlamış; Hindistan, Pakistan, Mısır, Cezayir, Tunus ve Libya gibi ülkeler bağımsızlığına kavuşmuştur. Bu dönemde pek çok siyasi lider ülkesinin geleceği konusunda sorumluluklar almış, olumlu ya da olumsuz dünya tarihinde yerini almıştır. Liderler siyasetin yanı sıra kültür işleri ile de kısmen ilgilenmişlerdir. Kimi zaman propaganda amacıyla, kimi zaman sanat adına tek porte olarak ya da çok figürlü kompozisyonlar içinde resmedilmişlerdir.

“Ortaçağda “yeniden üretmek” anlamına gelen protraho sözcüğünden gelen portre, resimde, çizimde ya da heykelde, ölü ya da sağ, gerçek ya da düşsel bir kişinin bireysel özelliklerini betimleyen figürlerdir.”(Edeer 2016: 9) Liderlerin de kararlı, teorisyenliğini vurgulayarak, kendinden emin, üniforması ve dürbünü ile savaş alanında, harita ile onu değiştirebilecek kudrette, kimi zaman tehditkâr, kimi zaman çocuklarla halka yakın, gerektiğinde bir şövalye gibi ya da kutsal figürlerle, masa başında, kitapların arasında ya da telgraf başında pek çok portresi yapılmıştır.

Bu çalışma ile siyasetçilerle sanatın bağı ve sanatın siyasette nasıl kullanılabildiği gözler önüne serilmek istenmiştir. Biçimsel olarak sanatı yönlendiren, sanatla bir şekilde bağı olan liderler ortaya çıkarılırken, sanat kültürünü oluşturup yaymaya çalışan liderler vurgulanmıştır. Ayrıca kendisi sanat üretmeye gayret eden liderler de belirtilmiştir. Liderlerin sanata yaklaşımlarının değerlendirilmesinin yanı sıra yapılan portrelerinin araştırılıp, derlenip genel bir değerlendirme ile ortaya sunulması çalışmanın büyük kısmını oluşturarak önem arz eder.

LİDERLER VE PORTRELERİ

Portreler, figür resminin en önemli anlatım araçlarından biridir. *“Özellikle, ideolojik ve siyasal koşullandırmaların biçimlendirdiği veya yurtseverlik ve ulusalcılık rüzgârlarının sert estiği dönemlerde adeta ortama egemen olan havanın ‘egemen figürlerle’ kendi ikonografisini oluşturması da çok rastlanılan bir durumdur.”*(Başkan 2005: 1048)

Pek çok ulusta, o ulusun kurtuluşuna önderlik eden kahramanın ya da liderin portresini ölümsüzleştirme amacına yönelik resim ve heykel çalışmaları olmuştur. Bu liderin portresi olabilirken, çok figürlü kompozisyonlarda bir konu dâhilinde ele alınmış olabilir. *“Hükümlerinin resmi portrelerinde de kolaylıkla görülebileceği gibi, yaygın olarak kullanılan başlıca propaganda malzemelerinden biriydi.”*(Leppert 2002: 201) Aslında bu

betimler kişinin portresinden çok, ulusun simgesine dönüşmektedir. Onlara atfedilen değerlerle özdeşir.

Atatürk, Lenin, Hitler, Churchill, Stalin, Tito, F. Roosevelt, Franco ve Mussolini 20. yüzyılın ilk yarısında etkin olan ve portreleri resimlenmiş liderlerdendir. Yüzyılın ikinci yarısında etkin olan liderler başka bir makaleye konu olmak üzere alınmamıştır.

1. Mustafa Kemal Atatürk (1881-1938): Selanik doğumlu Atatürk'ün, Selanik Mülkiye Rüştiyesi'nde matematik öğretmenince adına Kemal eklendi. Rüştiyeden sonra sırasıyla; Manastır Askeri İdadisi, Harp Okulu ve Harp Akademisi'ni bitirdi ve kurmay yüzbaşı oldu. Askeri eğitiminin ardından Osmanlı İmparatorluğu'nun pek çok cephesinde savaştı. Libya'da, Balkanlar'da, Gelibolu'da mücadele etti. 19 Mayıs 1919 tarihi ulusumuz için dönüm noktasını ifade eder. Milli Mücadele'nin Mustafa Kemal Atatürk öncülüğünde başladığı tarihtir bu. Atatürk'ün liderliğinde zor ve uzun bir bağımsızlık mücadelesinin ardından ülkemiz Cumhuriyet'le taçlanmıştır. Cumhuriyet'in ilanına dek süren mücadele dönemi artık yerini devrim kanunlarının yerleştirilmesine bırakmıştır. Eğitimden medeni kanuna, takvimden ceza kanununa pek çok alanda ilerlemeci adımlar atılmıştır.

Sanatta batılılaşma çabası Cumhuriyet öncesinde başlamış ancak Cumhuriyet sonrası hız kazanmıştır. Cumhuriyet öncesinde batılılaşma çabasında resim alanında ustalardan kopya sorunu dile getirilmiştir. *“Resim Koleksiyonu sorunu üzerine 1910 yılı toplantı dönemi sırasında yapılan teşebbüsler Mebuslar Meclisi tarafından yerinde görülerek müze bütçesine yıllık 1000 lira ek ödenek verilmiş ve eski ustaların eserlerinin kopyaları için Paris, Berlin, Münih, Viyana ve Madrid resim müzeleriyle yazışmalar yapılmıştır.”*(Elibal 1970: 135-136) Sanayi-i Nefise ve İnas Sanayi-i Nefise Mektebi'nin kurulması önemlidir.

Sanat alanında da Atatürk'ün öncülüğünde pek çok adım atılmış, Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte sanat faaliyetleri hız kazanmıştır. 1925 yılında örgün eğitime resim, müzik ve el işi dersleri konmuştur. 1926 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü açılmış, 1932 yılında Resim-İş bölümü kurulmuştur. 1937'de Resim Heykel Müzesi'nin açılması, 1931'de Türk Tarih ve 1932'de Türk Dil Kurumu'nun ve Halkevleri'nin kurulması, 1933'de başlayan ve dört kez düzenlenen İnkılâp Sergileri, ülke içinde düzenlenen ve sanatçıların resim çalışmaları yaptığı yurt gezileri ülkemiz sanat varlığının ortaya çıkarılması yolunda büyük adımlardır. Atatürk'ün emri ile 1937 yılında Dolmabahçe Sarayı'nın yanındaki Velihaht Dairesi Resim ve Heykel Müzesi olarak belirlenmiştir. 1939 yılında Devlet Resim ve Heykel Sergileri'nin ilki düzenlenmiştir. Atatürk sanata önem veren, bunun için kurumlar aracılığı ile destek olan büyük bir liderdi. Kendisi de pek çok kez resimlenmiştir. İbrahim Çallı, Feyhaman Duran(Fig. 1), Nazmi Ziya Güran(Fig. 2), Namık İsmail, Ayetullah Sümer, Şeref Akdik, Sabiha Bozcalı, Mihri Müşfik, Ali Karsan, Zeki Kocamemi, Hamit Görele, Şefik Bursalı, Edip Hakkı Köseoğlu, Aydın Ayan, Avni Arbaş Atatürk portresi çalışan sanatçılardandır. Liderimiz ayrıca “Atatürk Telgraf Başında”, “Atatürk ve Silah Arkadaşları” ve “Cumhuriyet'in Gençliğe Tevdii” gibi çok sayıda, çok figürlü kompozisyonda resmedilmiştir.

Fig. 1: Feyhaman Duran, Atatürk Portresi (1938), 121x89 cm., tual üzerine yağlıboya, Anadolu Üniversitesi Koleksiyonu.

Başarılı portre sanatçısı Feyhaman Duran'ın resminde yeni kurulmuş cumhuriyetin kurucusu ve temsilcisi olarak papyonu ve şık giysileri içinde bacak bacak üstüne atışındaki özgüven ve kendinden emin ciddi bakışları ile betimlemiştir.

Mihri Müşfik Hanım O'nu mareşal üniforması içinde resmetmiştir. *"Bu, boyu üç metre olan Gazi Müşir Mustafa Kemal'i asker giysisiyle saptamakta olan, bir yağlıboya tablodur...Yugoslavya hükümetine armağan olunmuştur."*(Elibal 1973: 109)

Zeki Kocamemi'nin truvakar resmedilen Atatürk portresi küçük boyutlu ancak etkili bir çalışmadır. Refik Epikman'ın "O Gün" adlı eserinde meclis balkonunda Atatürk, kalabalık figür topluluğunun önünde betimlenmiştir. Vakur duruşuyla bayrakların önünde resmedilen Atatürk ile milli değerlere ve meclisin önemine vurgu yapılmıştır.

Genel olarak Atatürk portreleri incelendiğinde; sanatçılarca, tek portrelerinin yanı sıra "Atatürk'ün Ankara'da Karşılması", "Cumhuriyet Çocuğunun Atatürk'e Şükranı gibi halkın ona sevgi ve bağlılığını gösteren kompozisyonlar içinde de resmedildiği görülür. Bunun dışında savaşta, dil uzmanlarıyla, telgraf başında betimleri bulunmaktadır.

Fig. 2: Nazmi Ziya Güran, Mustafa Kemal Paşa (1925), 147x97 cm., tual üzerine yağlıboya, İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.

2. Vladimir İlyiç Ulyanov(1870-1924): Simbirsk doğumlu Lenin takma adlı lider, Marksist-Leninist ideolojinin fikirsel önderi Rus sosyalist siyasetçidir. *“Rusya’daki 1917 Bolşevik Devrimi’nin mimarı olduğu gibi, aynı zamanda Sovyetler Birliği’nin de ilk lideri olarak bir döneme damgasını vurdu.”*(Çimen 2012: 157)Abisinin çara suikast girişimi suçlamasıyla kurşuna dizilmesi hayatındaki dönüm noktalarından biridir.

Üniversitedeki hukuk eğitimi siyasi eylemleri nedeniyle yarım kalmıştır. Daha sonra St.Petersburg Üniversitesi’nden kabul alarak avukatlık lisansı almıştır. Sibiryaya sürgüne gönderilmiştir. *“1899’da makalelerini Lenin takma adıyla yazmaya başladı.”*(Uyanık ve Aksoy 2016: 139)Sosyal Demokrat İşçi Partisi *“Lenin başkanlığındaki radikal komünistler olan Bolşevikler”*(Kalca 2008: 143)ve Menşevikler olarak 2’ye bölünmüştü. Bu sırada 1905 devrimi yenilgiye uğramıştı. Lenin, Avrupa’da geçirdiği 15 yılın ardından Çarı devirmiş olan Menşevikler’e karşı Ekim Devrimi’ni başlatarak hükümeti devirmiştir. Karl Marx’ın fikirlerinin takipçisiydi. Özel mülkiyetin ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmalar başlattı.

“Lenin’in gücü eline aldığı ilk zamanlarda sanatçıları desteklemek ve cesaretlendirmek için uyguladığı önemli gelişme Aydınlanma Komiserliği, kültür bakanlığı kurmasıdır.”(Phillips 2000: 65)

Phillips’e göre (2000: 65) Bolşevik entelektüel Alexander Bogdanov devrimin kültür hayatında önemli role sahipti ve “Proleter Kültür”ü yaratmak için yeni teknolojiyi kullanmak gerektiğine inanıyordu. Bu grup Konstrüktivist’lerdi. Avangard sanat Lenin döneminde varlığını gösterebilmiştir. Ancak 1920’lerin sonlarında yavaşça yerini realist sanata bırakmıştır. Plamper’e göre (2003: 24) 1928’de realist sanatçıların (AKhR) yetkilendirilmesi ve avangard sanatçıların tahttan indirilmesi ile değişimin sinyalleri verilmişti.

Lenin’in portresini çalışan sanatçılar arasında Brodsky, Vasiliev, Fechin, Laktionov, Gerasimov, Serov, Parkhomenko ve Yuon gibi sanatçılar bulunmaktadır. Bunların arasında Yuon’un resmi, kalabalıklar içinde Lenin’i hatip yönüyle betimlemesi açısından ilginçtir. Toplanan halka hitap eden lider kendinden emin kürsüye dayanmakta, kuvvetle Lenin’i alkışlar halde betimlenen izleyici coşkuyu yansıtmaktadır. Nikolay Andreyev pek çok Lenin deseni ve büstü çalışmıştır.

Fig. 3: Isaak Izrailevich Brodsky, Vladimir Lenin in Smolny (1930), 190x287 cm, tual üzerine yağlıboya, Tretyakov Galersi.

“Smolny’de Lenin(Fig.3) adlı tablosunda olduğu gibi Lenin’i gösteren birçok resim onu yazarken ya da bir kitap tutarken göstermiştir; bunlar Lenin’in kendi kendini atadığı meşru doktrin yorumcusu konumunu resmi olarak da geçerli hale getirmiştir.”(Clark 2011: 90)

Diğer hiçbir liderde görülmeyecek kadar çok sayıda tabloda; kâğıtlar, notlar, kitaplar önünde; bazen tartışırken, bazen düşünürken betimlenerek teorisyenliği vurgulanan Lenin, Fedosov'un eserinde de satranç oynarken resimlenmiştir. Gerasimov ve Brodsky kızıl rengi resimlerinde hâkim kılarak devrimin simgesel rengine vurgu yapmışlardır. Serov'un eserinde ise Lenin çoğu zaman halkla ya da yürüyüşçülerle birlikte resimlenmiştir. Sonuç olarak neredeyse tüm Lenin portrelerinde Lenin'i; tartışırken, işçileri dinlerken, kitap, dergi, yazı, satrançla meşgul olurken, halka hitap ederken (Fig. 4), piyano dinlerken betimlenmiş görmekteyiz. Aslında yaşamın içinde her yönüyle betimlenen nadir liderlerden biri olarak tanımlayabiliriz kendisini.

Fig. 4: Dmitry Nalbandyan, Lenin on the balcony of the Moscow Soviet (1970), tual üzerine yağlıboya.

3. Adolf Hitler (1889-1945): Lider/rehber anlamına gelen "Führer" lakaplı Hitler Avusturya doğumlu, vatandaşlığını sonradan aldığı Alman politikacı ve Nazi Partisi lideridir. Politik yaşamı, 1919'da Alman İşçi Partisi ile başlamış, parti 1920'de Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi'ne dönüşmüştür. 1921 yılında başkanlığa yükselmiştir. "1933'te Hitler devlet başkanı Hindenburg tarafından başbakanlığa getirildi. Hindenburg'un 1934'te ölümü üzerine Hitler devlet başkanlığı ile başbakanlığı birleştirmenin Alman halkı ve milliyetçiliği için daha iyi olacağından devlet başkanlığı ile başbakanlığını birleştirerek

Almanya'nın tek lideri oldu."(Polat 2009: 16) Versay Anlaşması'nı hiçe sayarak işgale başladı. Avusturya ve Polonya'yı işgalinin ardından II. Dünya Savaşı patlak verdi. Birçok ülkeyi işgalinin ve savaşların sonucunda 1945 yılında intihar etti. Tüm Nazi hareketinin tek lideri olmuştur. Hart'a (1995: 195) göre hedeflerine uzun vadede ulaşamamış bir liderdir: Toprak kaybı, Yahudilerin kendi devletlerini kurması, Rus egemenliğinde komünizmin bir dönem yayılması gibi.Yeni Almanya idealindeki Hitler, soykırım ve baskıcı uygulamaları ile tam bir diktatördü.

Bauhaus' u yoz olarak nitelendiren ve pek çok sanatçının Almanya dışına kaçmasına sebep olan Hitler'in geçmişte başarısızlıkla sonuçlanmış akademi sınavlarının bir payı var mıdır bilinmez (iki yıl üstüste Viyana Güzel Sanatlar Akademisi'ne girmeye çalışmış fakat başaramamıştır) ancak özellikle 1934'den sonra modern ve avangart sanatın dejenere olarak nitelendirilmesinde başrolü olduğu kesindir. 1939'da Berlin İtfaiyesi'nin bahçesinde çok sayıda resim ve heykel, suluboya, baskı ve çizim ateşe verilmiştir. Ayrıca sanatın merkezden yönetilmesi adına Ulusal Kültür Senatosu kurulmuş ve bizzat Goebbels tarafından yönetilmiştir. Nazi Almanyası'nda *"sanatçılar; ulusu, kahramanlığı, aileyi, evi, kanı, toprağı yüceltmeye cesaretlendirildiler."*(Collier ve Pedley 2005: 73)

Fig. 5: Heinrich Knirr, Portrait of Adolf Hitler (1935), 100x72 cm., tual üzerine yağlıboya.

Hitler'in portresini çalışan pek çok sanatçı bulunmaktaydı: Triebisch, Erler, Scheibe, Knirr, Lehmann, Hoyer, Hommel, Jacobs, Truppe, Zill, Exnergibi. Speer'a göre Heinrich Knirr, Hitler'in resmi ressamı idi ve çalışmaları nedeniyle Hitler tarafından pek çok zaman ödüllendiriliyordu. Portreleri de fotoğraflardan çalışıyordu (Speer 1970: 528). Knirr'in, Hoffmann'ın 1935 tarihli fotoğrafından çalıştığı portre Fig. 5'de görülmektedir. H. Oloffs, Fritz Erler gibi sanatçılar da Hitler'i Hoffmann'ın fotoğraflarından yararlanarak resimlemişlerdir.

Fig. 6: Hubert Lanzinger, Der Bannerträger (1934-36), ahşap üzerine yağlıboya, ABD Ordusu Sanat Koleksiyonu.

“Bir diğeri, Hubert Lanzinger, Hitler'i at sırtında ortaçağ şövalyesi olarak ve bir bayrak bayrağı taşıırken gösteriyor.” (Klein 2009)

Bu resimde (Fig. 6) Hitler, Haçlı askerine de benzetilebilir. Atın üzerinde kendinden emin dik duruşu ile direkt karşıya bakışı etkileyici resimsel bir anlatım sunmaktadır.

Hoyer, Hitler'i ateşli bir konuşma yaparken betimlerken; Jacobs üniforması içinde gamalı haç motifli kolluk ve nişanıyla betimlemiştir. Scheibe'nin resminde genç/dinamik subayların arasında yol gösterici lider olarak betimlenmiştir. Hayranlıkla etrafını çevreleyen bu askerler coşkuludur.

Lenin'in yaşamın içindeki portrelerinin aksine Hitler portreleri çoğu zaman ciddi bir ifade ile boşluğa doğru bakarken, bir şey düşünür/planlar gibi betimlenmiştir: Yalnız, kararlı, kendinden emin. Hitlerin tek portreleri, çok figürlü kompozisyon içinde tasvirinden çok daha fazladır.

4. Winston Churchill (1874-1965):İngiliz devlet adamıdır. Kraliyet Harp Okulunu bitirmiş ve orduya girmiştir. Askeri okul eğitiminin ardından Hindistan ve Sudan cephelerinde bulunmuştur. *"İngilizlerle Hollanda kökenli Boerların...savaşını gazeteci olarak takip ederken yakalandı...Esaretin ardından...ülkesinde milli bir kahraman olarak karşılandı"*(Çimen 2012: 185-186) Bürokratik görevler, deniz kuvvetleri komutanlığı yaptı. Ne mutlu ki başarısızlıkla sonuçlanan I. Dünya Savaşı'ndaki Çanakkale projesi ona aitti. 1924'de maliye bakanlığı, II. Dünya Savaşı'nda tekrar deniz kuvvetleri komutanlığı yapmıştır. 1940'da başbakan olmuştur. II. Dünya Savaşı'nda Nazilere kafa tutmuştur. Nato'nun kuruluşuna katkıları bulunan lider yazmaya düşküncü. Yazının yanı sıra ikinci planda ressamlığı da bulunmaktaydı. Alkon'a göre (2006: 97) beşyüzün üzerinde yağlıboya çalışması bulunmaktadır.

Churchill I. Dünya Savaşı sırasında depresyonundan da sıyrılmak için resim yapmaya başlamıştır. Manzara, natürmort ve portre çalışmıştır. *"40 yılı aşkın bir sürede sanatçı olarak 500'den fazla yağlı boya üretti ve arkadaşlarının, meslektaşlarının, diğer sanatçıların ve hatta sanat eleştirmenlerinin övgüsünü aldı."*(Alberigi 1998: 26) Empresyonist ışık ve renk anlayışına sahip olduğu görülmektedir. Avam Kamarası ve LordlarKamarası'nca1954'de, Graham Sutherland'a Churchill portresi sipariş verildi ve 80. doğum gününde ona hediye edildi. Martin Gilbert'e göre *"Churchill portreden nefret etti ve Leydi Spencer Churchill resmi gizlice imha etti."*(Rasor 2000: 53)

Salisbury, Churchill'i pek çok kez resimlemiştir. 1943 tarihli portre çalışmasında(Fig. 7) Churchill, bir an okuduğu gazeteden başını kaldırıp izleyiciye baktığı anda resmedilmiştir. Resmin dingin tonlarına uygun olarak lider de sakin havasıyla betimlenmiştir. Wallcousins'in yaptığı *"resim, Churchill'i Kabine Odası'nda ayakta duran tipik duruş ve puantiyeli papyon giymiş göstermektedir."*

Yarım boy portre çalışmasında Churchill izleyiciye direkt bakmaktadır. Elini dayadığı masada serili dünya atlasının Avrupa kıtasının üzerinde Aziz George ve Dragon sembolü bulunmaktadır. Bu II. Dünya Savaşı'nın bir parçası olan Dragon Harekâtı'na bir göndermedir. Churchill'in portresini çalışan diğer sanatçılar arasında Chandor, Wallcousins, Jagger, Orpen, McEvoy, Sickert, Stephens, Birley, Thomas ve Pan bulunmaktadır.

Fig. 7: Frank O. Salisbury, Portrait of Sir Winston Churchill (1943), 91.4x71.1 cm., tual üzerine yağlıboya.

Thomas'ın elinde puro ve viski bardağı ile betimlediği Churchill portresi tüm lider portreleri içinde en farklı olanıdır. Hayattan keyif alan bir yüz ifadesi ile betimlenen lider, diğer liderlerin ciddi pozlarının yanında hayli aykırı kalır. Portede izleyiciye direkt bir bakışla içten bir gülümseme görülür. Churchill puantiyeli papyonu ile betimlenmiştir.

Liderin portreleri elinde puro (Pan, Thomas), gözlük (Chandor, Salisbury), eli masa veya sandalyede (Jagger, Orpen, Pan...) tasvir edilmiştir. Churchill portreleri diğer lider portrelerine oranla genel olarak daha yumuşak anlatımlı ve tehditkâr olmaktan uzaktır. Jagger'in portresi(Fig. 8) farklılık gösterir. Duvardaki dünya haritasının önünde koltuğunda oturan gene puantiyeli papyonu ve sol kaşını yukarı kaldırmış ciddi bakışıyla Churchill, izleyiciye yumruk yaptığı sol elini gösterir resmedilmiştir.

Fig. 8: David Jagger, Portrait of Winston Churchill (1939), 127x101.5 cm., tual üzerine yağlıboya.

5. Josef Stalin (1878-1953): Asıl adı İosif Vissarionovich Dzugashvili'dir. Gürcü doğumlu Stalin, Sovyet Rusya'ya 25 yıl hükmetmiştir. Çarlık rejimine muhalif bir devrimciydi. Çokça tutuklanma ve sürgün yaşamıştır. 1922'de parti genel sekreteri olmuştur. Lenin'in ardından ülkenin lideri haline gelmiştir. İhanetle suçladığı pek çok kişi idam edilmiştir. Tarımı zorla kolektifletirmiştir. *"Planlı ekonomi, kollektivizasyon, endüstrileşme uygulamaları ile...köklü dönüşümlerin gerçekleştirilmesini sağladı."*(Çelik 2014: 320-321) Kalkınma planları yapmıştır. *"Stalin yaşamında Sovyetler birliği sınırlarını genişletmiş, Doğu Avrupa'da bir uydu imparatorluğu kurmuştur."*(Hart 1995: 307)

II. Dünya Savaşı'nda Stalin başkomutanlığındaki Kızıl Ordu Hitler'i durdurmuştur. Rusça'da çelik adam anlamına gelen "Stalin" lakabını almıştır. Stalin kişi kültürünün yaratılmasıyla Stalin imgesi her yerde idi: Kamusal alana çok sayıda resim ve heykeli yerleştirildi. 1930'larda başlayan Stalin temalı sanat, evlerde de onun portresi ile "Stalin odaları" şeklinde yerini aldı. Bonnel'e göre (1999:4), Rus yaşamında ikonlar önemli yer kapladığından Bolşevikler sıradan insanlara mesajlarını ulaştırmak için görsel imgeleri çokça değerlendirdiler. Sovyet Komünist Parti, propaganda amacıyla geleneksel Ortodoks ikonografik öğelerin kurgu yapısından yararlanıyordu. Örneğin Meryem Ana ve kucağında İsa kompozisyonu Reshetnikov'ca kucağında çocukla Stalin'e dönüştürülmüştür. Bonnel'e göre (1999: 23)Ortodoks dinsel sanatındaki gibi işçi kahramanlarının azizler ve sınıf

düşmanlarının ise şeytan ve ortakları olarak tasvir edildiği bir dizi standart imge oluşturulmuştu.

Gerasimov'un "Stalin 18.Parti Kongresi'nde" eserinde(Fig. 9)kızıl bayrakların önünde izleyiciyi cepheden kucaklar şekilde betimlenen Stalin'in elinin altında metinler bulunmaktadır. Bu; kongrede, merkez Komite Raporunu iletildiği an olmalıdır. Ülkedeki parti ve devlet görevlilerinin idama ya da hapse mahkûm edildiği"Büyük Temizlik" sonrası ilk kongreyi betimleyen resimde Stalin'in partiye istediği biçimi vermiş olmasının rahatlığı resimdeki ifadesinden de açıkça anlaşılmaktadır.

Fig. 9: Alexander Gerasimov, Stalin at the 18th Party Congress (1939), 47 x 38 inch, tual üzerine yağlıboya.

Shurpin'in resminde(Fig. 10)"Stalin Sovyet kırsal bölgesinde paltosunu taşır halde savaş sonrası general forması ile ayakta dururken gösterilmiştir." (Plamper 2003: 36) Arka planda endüstrileşmeyi temsi eden öğeler kullanılmıştır. Plamper'e göre (2003: 36) yeşil doğurganlığı, üniformasının beyazı tanrısal yaratımı sembolize eder.

Ekim devriminden sonra devam ettirilen modern sanat ve arayışları bir kenara atılmıştır. 1930'lu yıllarda Sosyalist gerçekçilik SSCB'de etkinleştirdi, sanatçılara dayatılmaya

başlandı. “Devlet komünizminin sanattaki temel ifade biçimi, 1934 yılında Joseph Stalin tarafından Sovyetler Birliği’nin resmi estetik anlayışı olarak tanımlanan ve daha sonra diğer komünist devletler tarafından dünyanın her tarafına yayılan Toplumcu Gerçekçilik olmuştur.”(Clark 2011: 88) Sosyalist ideolojiyi yayıp destekleyen bu akımın resimlerinde devrimci ruhu perçinlemek adına devrim, işçi sınıfı ve sanayi konuları sıkça işlenmiştir. Isaak Brodsky’nin bu okula katkısı çoktur.

Stalin, Gerasimov tarafından sıklıkla resmediliyordu. Sanatçı “1936’da...Brodski’den sonra Lenin Nişanı alan ikinci Sovyet sanatçı olmuştur.”(Bown 1993: 133) Clark’a göre (2011: 109) Lenin kendisinin bir kahramana dönüştürülmesine karşı çıkarken Stalin, portre resimleri için devlet ressamı topluluğu kurmuş; desteklediklerine büyük imtiyazlar vermiştir.

Fig. 10: Fedor Shurpin, Morning of the Motherland (1949), 167x232 cm., Moskova State Tretyakov Gallery.

Stalin’i çalışan diğer sanatçılar arasında Pavlovich, Shurpin, Shegal, Laktionov, Trokhimenko, Vladimirski, Toidzeve, Govorkov bulunmaktadır. Shegal’in resminde “Lenin’in büyük heykelinin altında, Stalin’in kolektif çiftçilerin ve sanayi işçilerinin 1935 kongresini ziyaret”(Erlanger 1994) ettiği an betimlenmiştir. Lenin gibi Stalin de kimi zaman haritalar, kitaplar, kütüphane önünde resmedilmiştir. Çocuklarla birlikte resmedildiği; çocukların ona çiçek sunduğu Vladimirski’nin resimde bile ciddi, uzaklara dalıp giden tavırla betimlenmiştir.

6. Josif Broz Tito(1892-1980) Yugoslavya tarihinin en önemli ismi olan devlet adamı ve askerdir. “Tito”, lakabıdır. Yoksul ve çok çocuklu bir ailede dünyaya gelmiştir. Avrupa ülkelerinde işçilik yapmış, Hırvatistan Sosyal Demokrat Partisi ile siyasete atılmıştır. I.

Dünya Savaşı sırasında savaş karşıtı propagandaları nedeniyle tutuklanmış, tekrar göreve döndüğünde Ruslara esir düşmüştür. Rus iç savaşında Bolşevikler için savaşmış, 1920'de Yugoslavya'ya dönüşünden sonra Yugoslavya Komünist Partisi'nin kurucuları arasında yerini almıştır. Siyasi düşünceleri nedeniyle pek çok kez tutuklanmıştır. II. Dünya Savaşı sırasında Nazilerin saldırılarına karşı cephe kurarak direnmişlerdir. Farklı etnik ve dinde olan halkları bir araya getirmeyi başarmıştır. 1943'te Mareşal daha sonra Hükümet Başkanlığı görevlerine getirilmiştir. Monarşiye son vererek federal cumhuriyeti kuran isimdir.

Tito'yu ayrıcalıklı yapan sosyalist düzende yönetilen ülkede kendi özerk politikalarını uygulayabilmesi, halkları barış içinde bir arada tutabilmesi ve dış siyasette doğuda ve batıda dengeli ilişkiler yürütebilmesidir. Ölümünden bir süre sonra farklı kimliklerden oluşan ülkede dağılma gerçekleşmiştir.

Fig. 11: Stane Kališnik, Josip Broz Tito 61x50 cm., tual üzerine yağlıboya.

Artur Oskar Alexander, Gabrijel Stupica, Paja Jovanovic, Marino Tartaglia, Mario Mikulić, Milan Konjović, Đorđe Andrejević Kun, İsmet Mujezinović, Milo Milutinović ve Jesenko Gavric lideri çalışan sanatçılar arasındadır. Bozidar Jakac; lideri, yağlıboya ama daha çok karakalem desen olarak pek çok kez başarılı bir şekilde betimlemiştir.

Kališnik'in yağlıboya çalışmasında(Fig. 11) truvakardan resmedilen lider ileri yaşlarındadır. Durgun, dingin ve düşünceli olarak betimlenmiştir. Bu tasvirin aksine Jovanovic'in Tito portresi(Fig. 12) genç ve dinamikdir. Onun resminde askeri üniforması içinde Tito koltuktan hışımla fırlayarak kalkmış, gövdesiyle ülkesinin gücünü gösterir biçimde, cesaretli, atılma hazır ve çevik betimlenmiştir. Masadaki harita üzerinde

sıkılarak yumruk yapılmış eli de her türlü savunma ve saldırıya hazır olduklarını işaret ederek cesareti simgeler şekilde resmedilmiştir.

Fig. 12: Paja Jovanovic, Portret Marsala Tita (1947), 150x100 cm., tual üzerine yağlıboya.

Tuzla Uluslararası Portre Galerisi (Međunarodna Galerija Portreta Tuzla), 2 Ekim 2012'de açılışı gerçekleşen "Sanatçı Eserlerinde Tito" başlıklı liderin resimlerinden oluşan bir sergiye ev sahipliği yapmıştır.

Genel olarak Tito portreleri incelendiğinde; liderin her zaman kendinden emin ve ciddi duruşuyla resmedildiğini ancak kitleleri yönlendirmeye dönük, propaganda içeren türde çalışmalar olmadığını söyleyebiliriz.

7. Franklin Delano Roosevelt (1882-1945): A.B.D.'de en uzun süre başkanlık görevi sürdürmüş politikacıdır. Harvard'da başlayan hukuk öğrenimini Columbia Üniversitesi'nde devam ettirmiştir. 1907'de avukatlığa başlamış, 1910'da New York Eyaleti'nden Demokrat Parti Üyesi olarak Senato'ya seçilmiştir. I. Dünya Savaşı esnasında Deniz Kuvvetleri'nde sivil olarak görev yapmıştır. 1928 yılında New York valiliğine seçilmiş, buradaki dört yıllık görevinin ardından 1932 yılında devletin 32. Başkanı olarak seçilmiştir.

1929'da başlayan Büyük Buhran Roosevelt başkan seçildiğinde devam etmekteydi. İşsizlik ve yoksulluğun yüksek olduğu bu ekonomik sıkıntı için Roosevelt "Yeni Düzen" adıyla bir program başlattı. Programın amacı Büyük Buhran sonrası ekonomik düzelmeyi sağlamaktı. "3R" (rahatlama, iyileşme, reform) olarak tanımlanan bu programla ekonomiyi düzelterek geliştirdi. Halka ve sermaye sahiplerine yeni iş alanları açtı.

Roosevelt başkanlığındaki A.B.D.,II. Dünya Savaşı başladığında önce tarafsızlığı seçti ancak Pearl Harbor saldırısı sonucunda savaşa dahil oldu. Savaşın neredeyse tamamında başkan olarak görev yaptı. Müttefiklerin üstünlük sağlamağa başladığı dönemde hastalandı ve öldü. Roosevelt, başkanlığı döneminde A.B.D.'yi büyük bir ekonomik ve askeri güç haline getirmiştir.

Fig. 13: Douglas Chandor, Study of Franklin Delano Roosevelt (1945), 110.5x90.2 cm., tual üzerine yağlıboya("Big Three at Yalta" resmi için).

"Franklin Roosevelt, özellikle deniz resimleri ile ilgili hevesli ve bilgili bir koleksiyoncuymdu" diyor Franklin D. Roosevelt Başkanlık Kütüphanesi ve Müzesi Müdürü Paul Sparrow. "Tartışmalı olarak, Büyük Buhran'ın derinliklerinde WPA' sı ile binlerce sanatçı, müzisyen ve yazar istihdam eden tüm zamanların en iyi sanat patronuydu."

(<http://www.poughkeepsiejournal.com/story/entertainment/arts/2016/04/06/roosevelts-exhibit-art/82707400/>)

Chandor, Roosevelt'in portresini çalıştığı eserin (Fig. 13) sol alt kösesine 1945 yılında katıldığı Yalta Konferansı'nda Roosevelt'i, Churchill ve Stalin'le birlikte betimlemiştir. Bu betimleme daha büyük bir çalışmanın eskizi niteliğindedir ancak Stalin bunun için poz vermeyi reddedince tamamlanamadı. (<http://www.npg.si.edu/exh/travpres/fdrs.htm>).

Fig. 14: Frank O. Salisbury, Roosevelt Franklin Presidential Portrait (1935), 128x102.5 cm., tual üzerine yağlıboya.

Salisbury'nin çalışmasında (Fig. 14) Roosevelt profilden, çalışma masasının yanında büyük ciddiyetle bir konu üzerinde düşünürken resmedilmiştir. Roosevelt portrelerini Salisbury, Shoumatoff, Perskie, Henry Salem Hubbell, Luscomb, Rand gibi sanatçılar çalışmıştır. Bu portrelerde lider genelde truvakardan çalışılmış, uzağa büyük ciddiyetle bakar şekilde betimlenmiştir. Roosevelt portrelerinde eller önemli görsel unsurlar olarak kullanılmıştır. Kâğıt tutan, masaya ya da sandalye kenarına kararlılıkla yerleştirilen bu eller Chandor'un resminde ise kalem, gözlük, sigara tutar halde etüd aracı olmuşlardır. Roosevelt betimlemeleri de Churchill betimleri gibi genel olarak yumuşak anlatımlı ve dingin portrelerdir.

8. Francisco Franco y Bahamonde(1892-1975): El Caudillo (Önder) lakaplı İspanyol Franco, Ferrol, Galicia'da dünyaya geldi. Deniz kuvvetlerine hizmet vermiş aile üyelerinin aksine ülkenin o dönemde denizci ihtiyacı olmadığından kara harp okuluna kayıt oldu. Uzun yıllar Fas'da görev yaptı. Burada komuta ettiği askerlerle isyanın bastırılmasında büyük rolü olduğundan yükseltildi. *"1928'in başlarında, yeni kurulmuş olan Zaragoza Askeri Akademisi'nin komutanlığına atandı."* (https://tr.wikipedia.org/wiki/Francisco_Franco)

1936 ile 1939 yılları arasındaki İspanya İç Savaşı'nda milliyetçi güçlere önderlik eden general ve devlet adamıdır. 1938 yılında devlet ve hükümet başkanlığı ile kara ve deniz kuvvetleri başkomutanlığına getirilerek bir anlamda tüm yetkileri eline geçirdi. 36 yıl boyunca ülkeyi diktatörlükle yönetmiştir. Franco; ordudan, burjuvadan ve kiliseden destek almıştır. 1947 yılında İspanya'yı yeniden bir krallığa dönüştürdü ve kendisini kral naibi atadı(Palomares 2005: 12) II. Dünya Savaşı'na girmekten kaçınmıştır.

"Kemer" adıyla da tanınan Meruvia'nın resminde Franco (Fig. 15), elinde kılıcı ve önünde kalkıyla hakim ve savaşçı bir figür olarak betimlenmiştir. Haçlı kıyafetleri ile resmedilen Franco'nun yukarısında, gökyüzünde beyaz kıyafetleri içerisinde elinde kılıcıyla Aziz James resmedilmiştir. Bu azizin mitolojik Clavijo savaşındaki galibiyette payı olduğuna inanılarak "Santiago Matamoros" adıyla İspanyolların azizi haline gelmiştir. *"Yorucu iç savaştan sonra, Matamoros, İspanya'nın yeni faşist lideri Franco'nun milliyetçi politikasını ilerleten politik bir sembol haline gelmiştir."* (Frey 1998: 238) Resimde; askerler, din adamları, bilim adamı, hemşire Franco'nun etrafını sarmalamıştır. Luis Marti Gras'ın boydan, kürklü paltosunun altında üniformalı Franco portresi ise daha dingindir. Vakur bir duruş ve sakin bakışı ile betimlenen Franco diktatör olmaktan öte yumuşak başlı bir lidermiş gibi betimlenmiştir.

Fig. 15: Arturo Reque Meruvia, Alegoría de Franco y la Cruzada (1948 -1949) duvar resminden ayrıntı, Askeri Tarih Arşivi-Madrid.

“Faşist diktatörün gizli hobisi ve yaptığı eserlerin bazıları torunu tarafından yazılmış ve İspanya’da basılmış bir kitapta (Francisco F. Martinez-Bordiu/La naturaleza de Franco. Cuando mi abuelo era persona) gün ışığına çıkmıştır...Kitapta yeniden üretilen 15 eser arasında, askeri üniforma ve dürbününü ile diktatörün otoportresi, çok sayıda kızı Carmen ve avcılık ve yelkenciliği gösteren sahneler” (Govan 2011) bulunmaktadır.

1986 tarihli, Franco’yu ölümünden sonra resmeden Botero’nun portresinde ise (Fig. 16) Gras’ın betimlediği üniforma ve üzerindeki madalya/nişanla Franco masa önünde resmedilmiştir. Bir farkla, Botero’nun resimlerinin karakteristiği olan şişman bir figür olarak. Raya, Paco, Capulino, Sotomayor, Varmediano, Genaro Lahuerta ve Enrique Segura Iglesias generali resmeden diğer ressamlardır. Raya’nın dünya küresi, katlanmış büyük haritalar ve kitaplar önünde özel üniforması ile Franco portresi ise kararlı duruşu ve kolunun gerilimiyle atılıma hazır haliyle daha dinamik bir portre sunar.

Fig. 16: Fernando Botero, Franco (1986), 226 x 168 cm., tual üzerine yağlıboya.

9. Benito Mussolini (1883-1945): İtalyan Ulusal Faşist Parti’nin kurucusu ve lideridir. Yoksul bir ailenin oğlu olarak Predappio’da dünyaya gelen Mussolini genç yaşlarda sosyalist düşünceye sahipti. Gazetecilik ve öğretmenlik yapmıştır. Zamanla faşizme yönelen Mussolini kendi düşüncesindeki grupları bir araya toplamıştır. “Kara Gömlekliler” adında bir güç kurmuştur. İtalya Krallığı’nın başbakanı ve İtalyan Sosyal Cumhuriyeti’nin devlet başkanı olarak görev yapmıştır. Ülkeyi yönettiği dönem boyunca “Il Duce” yani lider unvanını kullanmıştır. Her alanda söz sahibi bir diktatördü. Eski Roma İmparatorluğu’nu

tekrar kurma hayalleri vardı. Diğer tüm partileri kapatmış, basına sansür uygulamıştır. II. Dünya Savaşı'na katılmıştır. *“İtalyanlar savaştan büyük zarar gördüler. İtalyan partizanları tarafından yakalanarak...idam edildi.”* (Dinç 2002: 7)

Bu dönemde İtalya'da fütürizm akımı mevcuttu. *“Almanya'yla karşılaştırıldığında İtalyan hükümeti kültür politikasında tekdüzeliği daha az empoze etmiştir. Faşist sanat...modernist tavır sergileyebilmiştir.”*(Clark 2011: 69)

Hitler ya da Churchill'in aksine Mussolini'nin sanat ilgisi müzik üzerinedir. *“Keman çalmak Mussolini için yetişkinliği boyunca devam eden bir hobiydi.”*(Haugen 2007: 20) *“İtalyan diktatör Benito Mussolini, kendisini bir entelektüel ve sanatın koruyucusu olarak görüyordu. İtalya'ya faşizm uygulamadığında romantik romanlar yazdı ve İtalyan klasiklerini Almanca'ya çevirdi.”* (Govan 2011)

Fisher'in gerçekçi anlayışla ele aldığı portresinde(Fig. 17) Mussolini bakış hizasından hayli yukarıda resmedilerek anlamsal olarak hükmeden konumuna yerleştirilmiştir. Ufuk çizgisinin aşağıya çekilerek resmedilmesi figürde kutsiyet, yücelik gibi kavramları oluşturur. Liderin uzaklara dalmış bakışıyla da perçinlenen bu duruş etkili bir anlatım sunar.

Fig. 17: Arthur Fischer, Mussolini (1934), 81.9x61.5 cm, Imperial War Museum, Londra.

Ambrosini'nin resmi(Fig. 18), Mussolini'nin Antik Roma üzerinde muzaffer görünümlü silüetini tasvir etmektedir. Sol üst köşede Kolezyum görülmektedir. Mussolini gayet ciddi ve adeta bir heykel gibi katı resmedilmiştir. *"Hitler'in zaman zaman bir Germen şövalyesi olarak betimlenmesi gibi İtalyan faşizminde de Mussolini, bir ortaçağ liderlik ikonu olan şehir-devlet prensi gibi resmedilmiştir."*(Clark 2011: 66-67)

Fig. 18: Alfredo Gauro Ambrosini, Aeroritratto di Benito Mussolini Aviatore (1930), 320x200 cm.

Bruschetti'nin "Faşist Sentez" resminde geçmiş ve gelecek ortada Mussolini'nin farklı bakış açılarının toplamı gibi duran çoğaltılmış portre imgesi ile bütünlenmiştir.

Gerardo Dottori ve Rivera da lideri resimlemiştir. Dottori; tüm resimsel elemanları planlar halinde tonlarla betimlediği resminde lideri, uçakları kutsal bir hale gibi başının etrafına yerleştirerek resimlemiştir. Gövdesi de sıradağların arasında onlardan biri gibi betimlenmiştir.

Diego Rivera'nın eleştirel duvar resmi Mussolini ile papalık arasındaki Laterano Antlaşması'na yöneliktir. Papa, Mussolini'yi kutsarken; İtalyan Sosyalist Partisi'nin önderi Giacomo Matteotti sağ alt köşede bıçaklı bir ekip tarafından suikasta uğrarken betimlenmiştir.

Genel olarak Mussolini portreleri ciddi ve ağırbaşlı tavırlar içinde sert bakışlarla perçinlenerek resmedilmiştir.

SONUÇ

Sanat ve siyaset bazen çözülmecesine birbirinin içine girmiştir. 20. yy.da sanat ve siyaset ilişkisi çok yönlüdür. Kimi zaman sanat, politik muhalefet sergilerken kimi zaman *“çeşitli sanat hareketlerinin değerlendirilmesi için beğeni ölçütü yerine politik ölçütler”*(Kreft 2014: 191) geliştirmiştir.

1930’larda Stalin tarafından resmi Sovyet düşüncesinin kalıbına sokulmaya çalışılan sanat, Nazi Almanyası’nda da bağımsız sanat toplulukları yerine devlet eliyle koordine edilmiş sanat organizasyonu olarak tasarlanmıştır. Hitler ve Stalin’i kült kişiler olarak gösteren imgeler yaratılmıştır. Atatürk ise sanatı toplumsal gelişmenin bir gerekliliği olarak görerek devlet eliyle geliştirilmesi için çaba sarf etmiştir. Churchill, Franco ve bir dönem Hitler gibi bireysel olarak resimle ilgilenen liderler de olmuştur.

Yazıda ele alınan, 20. yüzyıla damgasını vuran ve portreleri resmedilen liderler incelendiğinde hemen hepsinde ülkelerini temsilen devlet adamı ciddiyeti içinde resmedildiklerini görürüz. Liderler çoğu zaman direkt izleyici yönüne bakar resmedilerek güçlü karakterlerde betimlenmişlerdir. Bazen üniformaları, bazen şık giysileri içinde resmedilen liderler çoğu zaman düşünceli ama kararlı pozlar içinde betimlenmiştir. Churchill çoğu zaman purosuyla ve daha sakin betimiyle bu çizginin biraz dışında kalmıştır.

Kitap, dergi, gazete, kütüphane vb. unsurların önünde betimlenmek de liderlere olumlu bir hava katıyordu. Bu kompozisyonlarda liderin teorisyen kimliğine vurgu yapılmıştır. Harita önünde resmedilmekse liderin haritayı değiştirme kudretine dair bir anlatım sunmaktadır ve kısmen tehditkârdır.

Halkın arasına karışmış lider portreleri de çalışılmıştır. Örneğin “Doğulu ve Batılı Halkın Atatürk’e Arz-ı Şükranı” , “Atatürk Köylülerle”, “First Appearance of Lenin at a Meeting in Smolny” resimleri gibi. Yalnız Hitler bu genellemenin biraz dışındadır. Daha çok tek çalışılmayı tercih etmiştir. Çok figürlü resimleri askerlerledir. 17. Parti Kongresi’nde Stalin’i gösteren “Leader, Teacher and Friend” resmi gibi siyasete yön veren lider betimleri de görülmektedir. Kısaca liderler siyasette, savaşta, toplumun arasında, gençlerle, masa başında resmedilerek her seferinde bir yönüne vurgu yapılmıştır.

Sonuç olarak sanat ve siyasetin grift ilişkisinde geçmişten bu yana ikisinin birbirinden güç aldığı aşikârdır. Propaganda işlevleri ve kültürü yayma projeleri içerisinde lider portreleri önemli rol oynamıştır ve oynamaya da devam edecektir.

KAYNAKLAR

- Alberigi, Merry. 1998. "Churchill: A Portrait of the Statesman As a Young Artist", *British Heritage*, Cilt: 19, 7: 26.
- Alkon, Kent Paul. 2006. *Winston Churchill's Imagination*, Lewisburg, Pennsylvania: Bucknell University Press.
- Başkan, Seyfi. 2005. "Bazı Atatürk Resimlerinden Örneklerle Cumhuriyet Resminde Figür", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: XXI, 63: 1045-1069.
- Bonnell, E. Victoria. 1999. *Iconography of Power: Soviet Political Posters under Lenin and Stalin*, Londra: University of California Press.
- Bown, Matthew Cullerne. 1993. *Aleksandr Gerasimov*, Matthew Cullerne Bown, Brandon Taylor (editörler), *Art of the Soviets: Painting, Sculpture and Architecture in a One-party State, 1917-1992*. New York: Manchester University Press.
- Clark, Toby. 2011. *Sanat ve Propaganda*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Collier, Martin ve Pedley, Philip. 2005. *Hitler and the Nazi State*, Oxford: Heinemann Educational Publishers.
- Çelik, Emir. 2014. *Dünyayı Değiştiren Liderler*, Ankara: Tutku Yayınevi.
- Çimen, Ali. 2012. *Tarihi Değiştiren Liderler*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Dinç, İhsan. 2002. *Faşist Rejimin Lideri Benito Mussolini'nin Biyografisi İktidara Gelişi, Yükselişi Hazin Sonu*, İstanbul: Kastaş Yayınevi.
- Edeer, Şemsettin. 2016. *Yüzün Bakışı*, 2. Baskı, Eskişehir: Nisan Kitabevi.
- Elibal, Gültekin. 1970. "Osmanlı Toplumunda Batılı Resim", *20.yy. Tarihi*, ed. Ramazan Gökbalp Arkın, Cilt: 1, İstanbul: Arkın Kitabevi.
- Elibal, Gültekin. 1973. *Atatürk ve Resim Heykel*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Erlanger, Steven. 1 Haziran 1994. "St. Petersburg Journal; The Russians Revisit Stalin's Never-Never Land", *The New York Times*, <http://www.nytimes.com/1994/06/01/world/st-petersburg-journal-the-russians-revisit-stalin-s-never-never-land.html>, Erişim Tarihi: 18.01.2017.
- Frey, Nancy Louise. 1998. *Pilgrim Stories: On and Off the Road to Santiago*, Londra: University of California Press.
- Govan, Fiona. 14 Sep 2011. "General Franco: The Accomplished Artist", *The Telegraph*, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/spain/8761811/General-Franco-the-accomplished-artist.html>
- Hart, H. Michael. 1995. *En Etkin 100*, İstanbul: Sabah Kitapları.
- Haugen, Brenda. 2007. *Benito Mussolini: Fascist Italian Dictator*, Minneapolis: Compass Point Books.
- Kalca, Mine. 2008. *Tarihteki Ünlü Komutanlar Ve Liderler*, İstanbul: Karma Kitaplar.
- Klein, M. Julia. 17 Temmuz 2009. "The Myths of the Third Reich", *Wall Street Journal*, <http://www.wsj.com/articles/SB10001424052970204621904574248290469979768>, Erişim Tarihi: 28.11.2016.

Kreft, Lev. 2014. "20. Yüzyılda Sanat ve Siyaset", *Sanat Siyaset Kültür Çağında Sanat ve Kültürel Politika*, ed. Ali Artun, İstanbul: İletişim Yayınları.

Leppert, Richard. 2002. *Sanatta Anlamın Görüntüsü*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Plamper, Jan, 2003. "The Spatial Poetics of the Personality Cult: Circles around Stalin", , *The Landscape of Stalinism: The Art and Ideology of Soviet Space*, ed. Evgeny Dobrenko, Eric Naiman, Seattle ve Londra: University of Washington Press.

Palomares, Cristina. 2005. *The Quest for Survival After Franco: Moderate Francoism and the Slow Journey to the Polls*, Portland, Oregon: Sussex Academic Press.

Phillips, Steve. 2000. *Lenin and the Russian Revolution*, Oxford: Educational Publishers.

Polat, Kürşad.2009.*Heil Hitler*, İstanbul: Yeni Yüzyıl Yayınevi.

Rasor, L. Eugene. 2000. *Winston S. Churchill, 1874-1965: A Comprehensive Historiography and Annotated Bibliography*, Londra: Greenwood Publishing Group.

Speer, Albert. 1970. *Inside the Third Reich*, New York: Simonand SchusterInc.

Uyanık, Vuslat ve Aksoy, Yeliz.2016.*Tarihteki Ünlü Komutanlar ve Liderler*, İstanbul: Siyahbeyaz Yayınları.

http://www.huffingtonpost.co.uk/2013/03/22/winston-churchill-portrait_n_2930580.html, Erişim Tarihi: 27.12.2016.

<http://www.poughkeepsiejournal.com/story/entertainment/arts/2016/04/06/roosevelt-s-exhibit-art/82707400/>, Erişim Tarihi: 11.01.2016.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Francisco_Franco, Erişim Tarihi: 23.01.2017.

https://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_Clavijo, Erişim Tarihi: 27.01.2017.

<http://www.npg.si.edu/exh/travpres/fdrs.htm>, Erişim Tarihi: 07.02.2017.

Görsel Kaynaklar:

Fig. 1:

<http://csmuze.anadolu.edu.tr/sites/csmuze.anadolu.edu.tr/files/331feyhamandurn.jpg>

Fig. 2:

http://www.hobidik.net/uploads/products/large/pr_01_5503_max.jpg

Fig.3:

<https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/736x/44/25/40/44254036c9fe9429f29cb9b947d5160f.jpg>

Fig. 4:

https://artinvestment.ru/content/download/news_2010/20100611_nalbandian.jpg

Fig. 5:

<http://www.bytwerk.com/gpa/images/hitler/ah36.jpg>

Fig. 6:

https://www.facinghistory.org/sites/default/files/Ch06_Image06_large.jpg

Fig. 7:

<http://www.artnet.com/WebServices/images/ll00019llo0UFFgPNEcfDrCWvaHBOc0qE/frank-o.-salisbury-portrait-of-sir-winston-churchill.jpg>

Fig. 8:

<http://www.artnet.com/WebServices/images/ll00062lldSjKFFgVeECfDrCWvaHBOcyCC/david-jagger-portrait-of-winston-churchill.jpg>

Fig. 9:

http://www.smofa.org/images/system/0000006354_00.jpg

Fig. 10:

https://regnum.ru/uploads/pictures/news/2016/12/21/regnum_picture_1482313152155877_big.jpg

Fig. 11:

http://museu.ms/remote.jpg.ashx?width=350&height=350&format=jpg&mode=crop&scale=both&404=no_image.gif&urlb64=aHR0cHM6Ly9tdXNldW1zLmJsbn2IuY29yZS53aW5kb3dzLm5ldC9kYXRhL0RvY3VtZW50cy9BUlRXT1JLUy9tbnpzLzIzMjI5LzI1NTUwNTMxOTUyNjQxZWU4NTU1YWNhYWl3NjI3MTE5LmpwZw&hmac=NM0ZdtesB_s

Fig. 12:

<https://buki81.files.wordpress.com/2011/05/tito.jpg>

Fig. 13:

<http://imgc.allpostersimages.com/images/P-473-488-90/53/5326/G88YG00Z/posters/douglas-chandor-study-of-franklin-delano-roosevelt-for-the-painting-big-three-at-yalta.jpg>

Fig. 14:

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/77/Franklin_Roosevelt_-_Presidential_portrait.jpg

Fig. 15:

<http://www.counter-currents.com/wp-content/uploads/2015/09/FrancoCrusader.jpg>

Fig. 16:

https://www.google.com.tr/imgres?imgurl=http%3A%2F%2Fwww.museoreinasofia.es%2Fsites%2Fdefault%2Ffiles%2Fobras%2FAD03372_2.jpg&imgrefurl=http%3A%2F%2Fwww.museoreinasofia.es%2Fen%2Fcollection%2Fartwork%2Ffranco&docid=0RV59woEzAxv6M&tbnid=RV7j_w_WvPkUjM%3A&vet=1&w=1527&h=2034&itg=1&hl=tr&bih=592&biw=1301&q=botero%20franco%20reina&ved=0ahUKEwit_O_0pM7RAhVBVRoKHa5oD5cQMwggKAQwBA&iact=mrc&uact=8

Fig. 17:

http://static.artuk.org/w800h800/IWM/IWM_IWM_LD_7283.jpg

Fig. 18:

http://e-cours-arts-plastiques.com/wp-content/uploads/2014/12/aeroritratto-Benito-Mussolini-Aviatore_1930_thumb.jpg